

ผลสำเร็จของการพัฒนาชุมชน และข้อเสนอแนะ

ตั้งแต่ได้กล่าวมาแล้วว่าสหกรณ์นิคมสหราษฎร์แห่งนี้ เป็นสหกรณ์นิคมแห่งแรก
ที่ได้ตั้งขึ้นในประเทศไทยมีอายุมากกว่า ๓๕ ปีมาแล้ว จึงเป็นสหกรณ์ฯ ที่ผู้ศึกษา
มีความสนใจในความสำเร็จของการพัฒนาสหกรณ์แห่งนี้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา
สหกรณ์แห่งนี้ได้มีการพัฒนาอย่างไร มีความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจอย่างไรบ้าง
และจากการศึกษาถึงลักษณะการพัฒนาชุมชนในสหกรณ์นิคมแห่งนี้โดยวิเคราะห์จาก
การดำเนินงานของสหกรณ์นิคม และบทบาทความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ อันได้
แก่สมาชิกสหกรณ์ ประธานกลุ่มฯ คณะกรรมการดำเนินการและพนักงานส่งเสริมฯ
ตามรูปการจําคงการ บริหารงานของสหกรณ์นิคมแล้ว ก็พอจะกล่าวถึงผลสำเร็จของ
การพัฒนาชุมชนในสหกรณ์นี้แยกเป็น ๒ หัวข้อคือ

๑. การพัฒนาทางด้านวัตถุ
๒. การพัฒนาทางด้านบุคคล
๑. การพัฒนาทางด้านวัตถุ

— การพัฒนาสาธารณูปโภค และสภาชุมชน

จากการดำเนินงานของสหกรณ์ทุกข้อที่ได้กล่าวมาแล้ว ตลอด
จนบทบาทความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ภายในสหกรณ์นิคมแห่งนี้ เป็นผลให้เกิดการ
พัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค และสภาชุมชนในสหกรณ์แห่งนี้สำเร็จได้ผลเป็นที่น่าพอใจ
ทั้งนี้เพราะการดำเนินงานของสหกรณ์ในข้อที่ให้การส่งเสริมแก่สมาชิก และการบำรุง
ปรับปรุงที่ดินภายในสหกรณ์นั้นเป็นที่การให้ความช่วยเหลือจากส่วนราชการของรัฐบาล
ที่เกี่ยวข้อง คือกรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมทางหลวง สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

และโครงการอื่น ๆ ของรัฐบาลที่มุ่งปรับปรุงสภาพชุมชน เช่น โครงการ ฉันทเงินฯ ในสมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น ซึ่งความช่วยเหลือเหล่านี้ประกอบกับการ กระตุ้นชักชวนของพนักงานส่งเสริมผู้นำกลุ่มสหกรณ์ และความ ร่วมมือสละแรงงานและกำลังทรัพย์บ้างในบางกรณีของสมาชิกสหกรณ์ จึงทำให้การพัฒนาทางค่านาสาธาณูปโภค และสภาพชุมชนในสหกรณ์แห่งนี้ประสบความสำเร็จจน เกือบจะถึงจุดอิ่มตัวแล้ว ถ้าหากจะมีสิ่งที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงอีกก็เป็นเรื่องที่สามารถ ทำได้ไม่ยากนัก เพราะสหกรณ์ก็มีงบประมาณส่วนหนึ่งที่จะนำมาสนับสนุนการพัฒนาของ สภาพชุมชนอยู่แล้ว จึงนับว่าขณะนี้สหกรณ์ฯ สามารถพึ่งพาตัวเองได้ในเรื่องนี้ ไม่ จำเป็นต้องคอยรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว แต่อย่างไรก็ตามขณะนี้ กรมส่งเสริมสหกรณ์ก็ยังให้ความช่วยเหลือในค่านนี้แก่สหกรณ์อยู่บ้างเท่าที่จำเป็นในสิ่ง ที่เกินความสามารถของสมาชิก

— การพัฒนาทางเศรษฐกิจและรายได้

ดังที่ทราบกันแล้วว่าสมาชิกสหกรณ์แทบทุกคนได้เข้า เป็นสมาชิก คอยเหตุเดียวกันคือสมาชิกเหล่านี้เดิม เป็นเกษตรกร ที่ไม่มีที่ดิน เพื่อการ เพาะปลูกของตนเอง ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาว ที่เข้ามาสร้างตัวในสมัยนี้ไม่มีทุนติดตัวกันมากนักเล็กน้อย ได้เข้ามาก่อร่างสร้างตัวในสหกรณ์แห่งนี้ และคอยการ ดำเนินงานประการต่าง ๆ ของสหกรณ์ เพื่อส่งเสริมอาชีพ และฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น จึงทำให้ข้อดี และปัจจุบันของสมาชิกเปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบันสมาชิกทั่วไปมีฐานะปานกลางโดย เฉลี่ย รายได้ของสมาชิกคือปีต่อครอบครัว ถึง ๒ หมื่นกว่าบาท นอกจากนี้จากการ สังเกตสภาพบ้านเรือนและทรัพย์สินพบว่าสมาชิกทั่วไปมีบ้านเรือนที่มั่นคงแข็งแรง และมีทรัพย์สินมากพอสมควร และจากการ ยืนยันของสมาชิกเองที่ให้คำตอบ เกี่ยวกับ ผลการ ดำเนินงานของสหกรณ์ว่ามีผลกับฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกอย่างไร สมาชิก ๘๑.๘๖% ตอบว่าการ ดำเนินงานของสหกรณ์ทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกดีขึ้นมาก สมาชิกอีก ๑๘.๑๔% ตอบว่าการ ดำเนินงานของสหกรณ์ทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของ สมาชิกดีขึ้นบ้าง และไม่มีสมาชิกคนใดเลยที่ตอบว่าการ ดำเนินงานของสหกรณ์ไม่ทำให้

ฐานะของสมาชิกก็ขึ้น จึงนับว่าโดยส่วนรวมแล้ว การดำเนินงานของสหกรณ์ที่ผ่านมา สมาชิกเองส่วนใหญ่ยอมรับว่าทำให้ฐานะความเป็นอยู่ และเศรษฐกิจของสมาชิกก็ขึ้นพอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและรายได้ของสมาชิกสหกรณ์นี้ก็ยังมีอุปสรรคและปัญหาในการพัฒนาให้ยิ่งขึ้นไปอีกอยู่หลายปัญหาด้วยกัน เช่น เรื่องเงินกู้ที่สมาชิกขอการ ฎมา เป็นทุนในการผลิตและขยายการผลิตมีไม่เพียงพอกับความต้องการ อุปสรรคในเรื่องตลาดจำหน่ายผลผลิต เช่น ข้าว ยาสูบ พืชไร่ และความจำกัดของที่ดิน ซึ่งอุปสรรคเหล่านี้ นับว่าเป็นปัญหาาร่วมกันของบุคคลทุกฝ่ายในสหกรณ์ที่จะต้องร่วมมือกันหาทางแก้ไขต่อไป

๒. การพัฒนาทางด้านบุคคล

- ความสามารถในการปกครองตนเอง

ดังที่กล่าวมาแล้วในเรื่องบทบาทของสมาชิกในการปกครองตนเองที่สมาชิกจะเป็นผู้เลือกผู้แทนกลุ่มของตนมาเป็นผู้นำกลุ่มเป็นตัวแทนของกลุ่มในการปกครองสหกรณ์ ซึ่งจากข้อมูลที่ได้ศึกษาปรากฏว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความสนใจและใช้สิทธิของตนเองในการไปเลือกผู้นำกลุ่มซึ่งก็นับว่าสมาชิกได้รู้จักวิธีการปกครองตนเองในแบบประชาธิปไตยได้พอสมควร แต่เมื่อเราหันมาพูดถึงบทบาทของผู้นำสหกรณ์อันได้แก่ประธานกลุ่มต่าง ๆ และคณะกรรมการดำเนินการแล้ว ก็จะเห็นว่าความสามารถในการปกครองตนเองของบุคคลชั้นผู้นำสหกรณ์ยังมีน้อยอยู่ เพราะไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานในข้อใดของสหกรณ์ที่ผู้นำสหกรณ์เหล่านี้รับผิดชอบอยู่ก็ต้องอาศัยคำแนะนำความช่วยเหลือของพนักงานส่งเสริมอยู่มาก เรายังในเรื่องการควบคุมเงินกู้และเรื่องอื่น ๆ แทนที่พนักงานส่งเสริมฯ จะมีหน้าที่เป็นที่พึ่งได้ยังคงคอยแนะนำตามหลักการแต่ในทางปฏิบัติพนักงานส่งเสริมฯ จะมีบทบาทเป็นเสมือนผู้ปกครองสหกรณ์นิคม ที่สามารถออกคำสั่งคณะกรรมการดำเนินการได้ทุกเรื่อง ซึ่งขอเท็จจริงในข้อนี้ควรจะเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายควร จะยอมรับความจริงและหาทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะปัญหานี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะความผิดของพนักงานส่งเสริมฯ ฝ่ายเดียวที่ทำหน้าที่ผิดหลักการของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองและพัฒนาตนเองได้ แต่ปัญหานี้

ได้เกิดขึ้นจากจุดอ่อนหลายประการ ควบกัน ประการสำคัญคือการศึกษาของสมาชิกทั้งใน
 ที่นี้หมายถึงการศึกษาทั้งในโรงเรียนและการศึกษานอกโรงเรียนของสมาชิก ดังการ
 ศึกษาที่เข้ามาในบทที่ ๕ พบว่าระดับการศึกษาในโรงเรียนของสมาชิกทั่วไป อยู่ใน
 ระดับที่ต่ำ คือมีสมาชิกที่ไม่รู้หนังสือถึง ๓๔.๓๑% สมาชิกที่จบการศึกษาในระดับ
 ป. ๑ - ป. ๘ ถึง ๒๒.๒๕% จบการศึกษาในระดับ ม.ก. ๑ - ๓ เพียง ๑.๘๗%
 และจบการศึกษาในระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยเพียง ๑.๘๖% เท่านั้น ส่วนการ
 ศึกษานอกโรงเรียนนั้นส่วนใหญ่อีกเป็นการรับการอบรมจากสหกรณ์บาง การฟังข่าวสาร
 จากเพื่อนบ้าน และสื่อมวลชนบาง ซึ่งก็บ่งชี้ว่ายังไม่พอที่จะกระตุ้นให้สมาชิกสหกรณ์
 สามารถมีความรู้ความสามารถในการปกครองตนเองได้ เมื่อสมาชิกได้มาประชุมกลุ่ม
 ของตนในแต่ละเดือนนั้น สมาชิกส่วนใหญ่จะนั่งฟังเฉย ๆ ไม่แสดงความคิดเห็นใด ๆ
 ซึ่งผู้ศึกษาได้สอบถามสมาชิกเหล่านี้ว่าทำไมถึงไม่ซักถามหรือแสดงความคิดเห็นบ้าง
 สมาชิกเหล่านี้ส่วนใหญ่จะตอบว่าไม่กล้าพูด เพราะไม่คอยเข้าใจเรื่องที่พนักงาน
 ส่งเสริมฯ หรือประธานกลุ่มพูด เก่งกว่าจะพูดในสิ่งที่ผิด ๆ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความ
 เห็นว่าความสามารถในการปกครองตนเองของสมาชิกนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ ๒
 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพนักงานส่งเสริมฯ ประการหนึ่ง และ
 การให้การศึกษแก่สมาชิกเพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้สมาชิกมีความสามารถในการปกครอง
 ตนเอง ซึ่งการศึกษานี้จะช่วยให้สมาชิกเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและ
 สหกรณ์จากการคอยรับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หรือรัฐบาลมาเป็นการพัฒนาด้วย
 ความสามารถของตนเองอีกประการหนึ่งด้วย

— ความสามารถในการวางแผนงานและการบริหารงาน

ในการพัฒนาบุคคลตามหลักของการพัฒนาชุมชนนั้น จุดสำคัญ
 อยู่ที่การช่วยกระตุ้นให้ประชาชนสามารถจัดทำแผนงานหรือโครงการช่วยเหลือตนเอง
 และให้มีการร่วมมือกันในการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ ในกรณีของสหกรณ์นิคม
 สันทรายแห่งนี้ก็ดังที่กล่าวมาแล้วในเรื่องของบทบาท และความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคล
 ต่าง ๆ ภายในโครงสร้างการจัดองค์การของสหกรณ์ที่พบว่า พนักงานส่งเสริมฯ มี
 บทบาทในการวางแผนงาน และการควบคุมงานของสหกรณ์อยู่มาก ทั้งในทางตรง

และทางอ้อม ในทางตรงก็คือพนักงานส่งเสริมจะรับนโยบายจากรัฐบาลในการวางแผนงานของสหกรณ์มาดำเนินงาน เช่นในบางครั้งรัฐบาลมีนโยบายให้ส่งเสริมการค้าต่าง ๆ พนักงานส่งเสริมฯ ก็จะนำเอานโยบายนี้มาปฏิบัติตาม ส่วนในทางอ้อมนั้นคณะกรรมการดำเนินการจะนำเอาปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิกและสหกรณ์มาปรึกษาขอคำแนะนำจากพนักงานส่งเสริมฯ ซึ่งเมื่อได้รับคำแนะนำอย่างไรแล้วก็จะทำตาม เพราะเชื่อในความรู้ความสามารถของพนักงานส่งเสริมฯ เป็นสำคัญ การที่ทั้งสมาชิกและคณะกรรมการดำเนินการ คอยรับคำแนะนำและทำตามแผนงานที่พนักงานส่งเสริมฯ ได้วางแผนไว้เรื่อย ๆ มา นี้ ทำให้เกิดความเคยชินที่ทุกครั้งเมื่อมีการวางแผนงานของสหกรณ์ก็จะคอยขอความเห็นคำแนะนำจากพนักงานส่งเสริมฯ อยู่เสมอ ทำให้ทั้งสมาชิกและคณะกรรมการดำเนินการ ขาดความสามารถในการวางแผนงานและการบริหารงานด้วยตนเอง

— ทักษะเกี่ยวกับการรวมกลุ่มและสหกรณ์

จากการไต่ถามการศึกษารวมในเรื่องเกี่ยวกับสหกรณ์ จากบุคคลต่าง ๆ ที่ให้แกสมาชิกนั้น สมาชิกเพียงส่วนน้อยที่มีทักษะเกี่ยวกับการรวมกลุ่มและสหกรณ์อย่างถูกต้อง สมาชิกส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจผิดคิดว่า การอยู่รวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์ก็เพื่อที่จะรับความช่วยเหลือต่าง ๆ จากสหกรณ์และรัฐบาลเท่านั้น การที่สมาชิกส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติเกี่ยวกับการรวมกลุ่มและสหกรณ์ไม่ถูกต้องนั้นนับว่าเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาต่าง ๆ ของสหกรณ์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในหลักการสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่ต้องการให้ประชาชนร่วมมือกันวางแผนและดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของตนเองร่วมกันด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีใจคอยรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นแต่ฝ่ายเดียว เพราะการคอยรับความช่วยเหลือเสียจนเป็นความเคยชินนั้นจะทำให้ขาดความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือตนเอง เมื่อมีปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ก็จะไปขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ทำให้ขาดความกึกกัมเริ่มที่จะแก้ไขปัญหาคด้วยตนเองและพวกพ้อง ทำให้ไม่ได้ฝึกฝนความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนในที่สุด กรณีของสหกรณ์นิคมสันทรายนี้ก็เช่นกัน สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาที่ตน

ประสพญศวกร จะไค้รับความช่วยเหลือเก็ไขจากรัฐบาล เช่นในเรืองเงินกู้ที่ไมพอ กับความคองการ ของสมาชิคและสหกรณ ไมสามารถจัดหามาให้ไค้ทันตามความคองการ สมาชิคทั่วไปก็แสดงความคิดเห็นวาสหกรณไมช่วยเหลือสมาชิค รัฐบาลทอคตึงไมช่วยเหลือ ซึ่งตามขอเท็จจริงแลวสมาชิคเองก็สามารถแก็ปัญหาในขอนี้ของคองตนเองไค้ส่วนหนึ่งคือนำ เงินที่คองหน้มาชำระ เพื่อให้เป็นเงินกู้หมุนเวียนคองไป โดยเฉพาะสมาชิคที่มีฐานะดี พอที่จะใจคองไค้ เพื่อให้สมาชิคที่ยากจนและขาดเงินทุนจริง ๆ ไค้รับความช่วยเหลือ ไมให้เจ็อครอน ปัญหานี้อาจจะแก็ไค้คองการ สร้างทัศนคติที่ถูกต้อง เก็ไขกับการรวม กลุ่มและอุมการณ้ของสหกรณให้แก็สมาชิค ซึ่งถาสามารถแก็ไขเบ็ลียนแปลงทัศนคติ ของสมาชิคใหญ่คองไค้แลว ก็จะเป็นปัจจัยที่อ่านวยให้โอกาสของกรพัฒนาชุมชนใน คานต่าง ๆ ของสหกรณนี้มีทางสำเร็จไค้มากขึ้น

— การยอมรับวิชาความรู้ใหม่ ๆ เก็ไขกับการ ประกอบอาชีพ การ เกษตร

จากการ ค่ำเงินงานเพื่อสงเสริมอาชีพทางการ เกษตร ของ สหกรณ้ๆ ที่ไค้ให้กรอบรมวิชาความรู้ใหม่ในเรืองนี้ให้กับสมาชิคนั้น สมาชิคไค้เลือกรับความรู้ใหม่ ๆ เฉพาะเรืองการไร่ปลูก ไร่ยาปราบศัตรูพืช เพื่อสมาชิคจะนำไป ใช้กับการ เพาะปลูกพืชชนิดเค็มที่สมาชิคปลูกออยู่แลวเท่านั้น ส่วนการอบรมวิชาความรู้ เก็ไขกับการ ปลูกพืชพันธุ์ใหม่ ๆ นั้น สมาชิคควนใหญ่ยังไม่ยอมรับและไม่คองทำคาม ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากกรที่สมาชิคปลูกพืชชนิดเค็มไค้คองคองอยู่แลว ประกอบกับที่ดิน ของสมาชิคก็มีจำนวนน้อย การจะเส็ยงปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ที่สมาชิคยังไม่มีความรู้ ความคูนเคยสมาชิคทั่วไปจึงไมยอมรับ

ขอเสนอแนะสำหรับกรณ้ของสหกรณนิคมสันทราย

๑. การให้กรศึกษาอบรม เพื่อพัฒนาความสามารถของสมาชิคในคานต่าง ๆ โดยจัดทำเป็นโครงการ อบรมความรู้ทึงในเรืองการ อาชีพสหกรณ้ การพัฒนาชุมชน และความรู้อื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อให้สมาชิคเบ็ลียนแปลงทัศนคติเก็ไขกับสหกรณ้ และการพัฒนาชุมชนใหญ่คองกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจะ เป็นการ พัฒนา

บุคคลคือสมาชิกให้สามารถพึ่งตนเองและปกครองตนเองได้ ตามหลักการของการพัฒนาชุมชนที่มีจุดสำคัญอยู่ที่การให้การศึกษา เพื่อให้สมาชิกมีความสามารถ จักถือค่านวางแผน และลงมือดำเนินงานพัฒนาชุมชนด้วยตนเองในที่สุด ทั้งยังเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของการพัฒนาชุมชนในสหกรณ์นั้นๆ ในหลาย ๆ จุดควบ

วิธีการให้การศึกษามอบแก่สมาชิก

ผู้ศึกษาให้ความเห็นว่า การให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิกนั้น ถ้าจะจัดเป็นการอบรมในที่ประชุมกลุ่มแต่ละกลุ่มเป็นประจำทุกวัน ก็จะเป็นประโยชน์มากกว่าที่จะจัดอบรมที่ทำการของสหกรณ์เป็นระยะ เวลาติดต่อกัน ซึ่งจะทำให้สมาชิกต้องเสียเวลาทำมาหากินมากกว่า แต่การอบรมในที่ประชุมกลุ่มนี้ ผู้รับผิดชอบในการอบรมได้แก่นักงานส่งเสริมฯ และคณะกรรมการดำเนินการ จะต้องจัดเป็นการอบรมที่ต่อเนื่อง มีการเตรียมการ และมีการประเมินผลของการอบรมเป็นระยะด้วย

๒. ปรับปรุงบทบาทของพนักงานส่งเสริม

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าพนักงานส่งเสริมได้มีบทบาทในการควบคุมการดำเนินงานสหกรณ์ วางแผนงานของสหกรณ์มากเกินไป แม้จะด้วยความหวังดีและความยินยอมพร้อมใจจากสมาชิกสหกรณ์และผู้นำของสหกรณ์ก็ตาม บทบาทของพนักงานส่งเสริมฯ ดังกล่าวนี้อาจเป็นผลเสียมากกว่าผลดีต่อสมาชิกและสหกรณ์ที่ทำให้สมาชิกไม่มีความสามารถที่จะพัฒนาและปกครองตนเองได้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่าพนักงานส่งเสริมฯ ควรจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนให้เป็นที่ไปในทางที่จะส่งเสริมความสามารถให้แก่สมาชิกเป็นประการสำคัญ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าพนักงานส่งเสริมฯ จะมีความดังต่อไปนี้

๑. เป็นผู้ให้การอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกของสหกรณ์ในเรื่องการประกอบอาชีพ เรื่องสหกรณ์ และการพัฒนาชุมชนอย่างมีแบบแผนต่อเนื่องทุก ๆ ระยะตลอดจนคอยติดตามประเมินผลในการรับความรู้และความเข้าใจของสมาชิกในเรื่องเหล่านี้

๒. เป็นผู้กระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน การดำเนินงานของสหกรณ์ด้วยหลักของประชาธิปไตย โดยไม่เป็นผู้กำหนดให้เสียเอง

๓. สืบหาความต้องการและปัญหาของสมาชิกอยู่เสมอ และยกปัญหาหรือความต้องการนั้น ๆ ของสมาชิกมาปรึกษาหารือทำความเข้าใจกับสมาชิกเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่จะต้องแก้ไข

๔. ให้คำแนะนำเกี่ยวกับโครงการที่เบี่ยงเบนความต้องการของสมาชิก ให้ความร่วมมือและแนะนำการวางแผนงานในโครงการที่สมาชิกต้องการ โดยต้องคำนึงอยู่เสมอว่าโครงการนั้นสมาชิกสามารถดำเนินงานด้วยตนเองได้เป็นส่วนนี้ใหญ่

๕. ให้คำแนะนำช่วยเหลือเกี่ยวกับการหาความช่วยเหลือในต่าง ๆ แก่สมาชิก เมื่อมีความจำเป็น

ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานของสหกรณ์นิคมหรือสหกรณ์การเกษตรอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่พึ่งประสงค์

จากการศึกษาถึงการพัฒนาชุมชนในรูปการจัดสหกรณ์นิคมจวบจนกระทั่งผลสำเร็จ ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ แล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคใหญ่ของสหกรณ์นิคมสมัยแรก ได้แก่ ปัญหาในเรื่องการศึกษาของสมาชิก การขาดความสามารถในการปกครองตนเองของสมาชิกและผู้นำสหกรณ์ ตลอดจนปัญหาที่พนักงานส่งเสริมได้มีบทบาทในสหกรณ์มากเกินไป ปัญหาเหล่านี้ก็เป็นปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาชุมชนสหกรณ์ฯ ทั่วๆ ไป ทั้งนี้ในขณะนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าประเด็นสำคัญที่ได้จากการศึกษาสหกรณ์นิคมสมัยแรกแห่งนี้จะเป็นแนวทางการเสนอแนะการดำเนินงานของสหกรณ์นิคมและสหกรณ์การเกษตรอื่น ๆ ใกล้เคียงดังนี้

๑. การกำหนดวิธีการ เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือแก่สหกรณ์ของรัฐบาล โดยเน้นหนักในโครงการพัฒนาความเจริญจากคนจนวัตถุ หรือหักเหี่ยวกับความเจริญทางวัตถุ เพราะเท่าที่มานจากการจัดตั้งนิคมสหกรณ์ รัฐบาลจะทุ่มเทกำลังคนและงบประมาณ เพื่อพัฒนาคนจนก่อนอื่น แล้วตามมากับการจัดทำ

แผนงานและโครงการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกของสหกรณ์ เหล่านั้นทันที โดย
 จัดธุรกิจให้แก่สหกรณ์นั้นหลายอย่างพร้อมกันในแต่ละคณะประสงค์ จึงมีปัญหาคือว่า
 สมาชิกและผู้นำสมาชิกมีความรู้ความสามารถที่จะดำเนินงานเหล่านี้ได้เพียงใด ทั้งนี้
 เพราะธุรกิจเหล่านี้จะดำเนินงานได้สำเร็จด้วยดี ผู้บริหารงานจะต้องมีความรู้
 เทคนิคขั้นเชิง และประสบการณ์มาพอสมควร ซึ่งก็มักจะพบว่าสมาชิกและผู้นำ
 สหกรณ์ขาดความรู้และประสบการณ์ ดังนั้นพนักงานส่งเสริมฯ จึงเริ่มเข้ามาฝึกอบรม
 ในระยะแรกนี้ซึ่งพนักงานส่งเสริมฯเป็นผู้ที่มีเทคนิคในการกระตุ้น แนะนำช่วยเหลือ
 และให้ความรู้แก่สมาชิกและผู้บริหารงานสหกรณ์โดยถูกต้องแล้ว สหกรณ์ก็จะสามารถ
 ปกครองตนเองและช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด แต่พนักงานส่งเสริมฯ มีบทบาทใน
 ทางตรงข้ามกับที่กล่าวมาแล้ว ก็เห็นว่าสหกรณ์จะต้องพบกับปัญหาที่สมาชิกและคณะ
 กรรมการ ดำเนินการ ไม่มีความสามารถเพียงพอในการปกครองตนเอง ซึ่งจะทำให้
 การพัฒนาของสหกรณ์เหล่านั้นเป็นไปได้ช้าและประสบความสำเร็จได้ไม่เต็มตาม
 วัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ การพัฒนาบุคคลที่ผู้ศึกษาเสนอสำหรับเป็นแนวทางในการจัดตั้ง
 สหกรณ์อื่น ๆ ต่อไปนั้น ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการ จะต้องมีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอน
 ทีละขั้นทีละโครงการ เริ่มจากโครงการที่จะทำให้สมาชิกได้เห็นคุณค่าของการร่วม
 กลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เสียก่อน เริ่มจากโครงการที่เป็นความต้องการของสมาชิก
 และโครงการที่ไม่ยากเกินความสามารถที่สมาชิกจะจัดทำเองได้ เพื่อให้สมาชิก
 ได้เรียนรู้ มีประสบการณ์ในการดำเนินงานในกลุ่ม เห็นปัญหาอุปสรรค ข้อกั
 ข้อเสีย และวิธีการแก้ไขด้วยตนเองโดยรัฐบาลจะช่วยเหลือในด้านวิชาการ วัสดุ-
 อุปกรณ์ และเจ้าหน้าที่ผู้ให้คำแนะนำที่จำเป็นเท่านั้น เมื่อสมาชิกในกลุ่มได้ดำเนิน
 การในกลุ่มต่าง ๆ มีประสบการณ์พอสมควรที่จะเป็นพื้นฐานของการก่อตั้งสหกรณ์
 ได้แล้ว ก็ย่อมจะไม่เป็นการยากเลยที่รัฐบาลจะช่วยส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ
 เหล่านี้สามารถจัดตั้งสหกรณ์เพื่อดำเนินงานวันมาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๒. การวิจัยประเมินผลงานพัฒนาของสหกรณ์ฯ ไม่ว่าจะเป็นสหกรณ์
 นิคมหรือสหกรณ์การเกษตรในที่ดินใดก็ตาม ที่ได้จัดตั้งขึ้นมาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง

ควรให้มีการวิจัยประเมินผลงานความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน ว่าสำเร็จหรือไม่ เพียงใด เพื่อสรุปข้อดี ข้อเสีย ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงาน เพื่อหาทางแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์นั้น ๆ และเป็นแนวทางในการจัดตั้งและปรับปรุงสหกรณ์แห่งอื่น ๆ ต่อไป

๓. ให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนและสมาชิกของสหกรณ์ทั่วไปเกี่ยวกับอุดมการณ์ของสหกรณ์ ในปัจจุบันเป็นที่เชื่อกันว่าวิธีการสหกรณ์เป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในการพัฒนาชนบท รัฐบาลไทยส่งเสริมให้เกษตรกรมาร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์ เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือกันและกัน แต่ก็มีปรากฏข้อเท็จจริงอยู่เสมอว่า สหกรณ์บางสหกรณ์ล้มเหลว หรือไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ซึ่งเป็นเพราะสาเหตุใหญ่สาเหตุหนึ่งนั่นก็คือสมาชิกของสหกรณ์ขาดความรู้ความเข้าใจในหลัก และวิธีดำเนินงานแบบสหกรณ์ ดังนั้นการให้การศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ของสหกรณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องจะเป็นจุดสำคัญในการแก้ปัญหาที่สหกรณ์มักจะพบกับความล้มเหลวหรือไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรได้ เพราะสมาชิกที่มีการศึกษาในแนวทางที่ถูกต้องย่อมมีความสามารถที่จะตัดสินใจกำหนดทิศทาง และแผนงานในการพัฒนาตนเองและชุมชนได้ในที่สุด

๔. การกำหนดบทบาทของพนักงานส่งเสริมฯ ให้เหมาะสม การจัดตั้งสหกรณ์นิคม หรือสหกรณ์การเกษตรขึ้นจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ พนักงานส่งเสริมที่จะช่วยเหลือแนะนำการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ แต่ก็มีปรากฏอยู่เสมอว่าพนักงานส่งเสริมฯ กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานและบริหารงานของสหกรณ์จนไม่สามารถถอนตัวออกมาได้ คณะกรรมการดำเนินการไม่สามารถดำเนินงานโดยลำพังได้ ผู้ที่กล่าวถึงมีข้อคิดว่าพนักงานส่งเสริมฯ จะมีบทบาทเป็นที่เคียงที่จะกระตุก แนะนำให้สมาชิกผู้จัดการดำเนินงานได้ตามลำพัง เป็นผู้ให้การศึกษาอบรมให้สมาชิกเข้าใจในอุดมการณ์ของสหกรณ์ เห็นคุณค่าของการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันและกัน ให้มีความเสียสละรับผิดชอบในกลุ่มของตนเอง ซึ่งจะเป็นแนวทางให้การพัฒนาชนบทในรูปของสหกรณ์มีโอกาสสำเร็จได้มากขึ้น